

VARGA RÓBERT*

Adalékok Ungvár városának rendvédelmi történetéhez 1890–1914 között

Резюме. Доповнення до правоохоронної історії Ужгорода між 1890–1914 роками. В Ужгороді правоохоронні завдання виконувала міська поліція. Ці були один у їхні обов'язки входило: дотримання міських норм, підтримання громадського порядку, дослідження звіту про поздрібну торгівлю. Організації потрібно було розбиратися з усіма питаннями, які торкнулися міста. У місті довелось підтримувати правління, тому це міський голова доручив капітану поліції, розслідувати справи. У своїх дослідженнях я хочу описати справи ужгородської міліції між 1890 та 1914 роками з архівних джерел. Це покаже, які проблеми у населення та наскільки ескретивно поліція змогла впоратись із повідомленнями.

Ключові слова: міліціонер, Ужгород, міський голова, шинок, капітан поліції

Rezümé. Ungvár városának rendvédelmi feladatait a területén működő városi rendőrség látta el. Feladatuk közé tartozott a városi rendeletek betartatása, általános közrend fenntartása, valamint a lakossági bejelentések kivizsgálása. A szervezetnek minden olyan ügygel foglalkoznia kellett, amely érintette a várost. Mivel a városnak kellett fenntartania a testületet, így a polgármester személyesen utasíthatta a rendőrkapitányt egy-egy ügy kivizsgálására. Tanulmányomban levéltári források segítségével szeretném ismertetni, hogy 1890–1914 között milyen típusú ügyekkel kellett foglalkoznia az ungvári rendőrségnek. Ezekből először is azt láthatjuk, hogy a lakosságot mely problémák érintették. Másodsor, hogy a rendőrség milyen hatékonyan tudta megoldani a bejelentéseket.

Kulcsszavak: rendőr, rendőrkapitány, Ungvár, kocsmá, rendbontás, polgármester

Abstract. Additions to the law enforcement history of Uzhhorod between 1890–1914. The law enforcement tasks of the city of Uzhhorod, were performed by the city police. Their duties included: maintaining compliance with city regulations, maintaining public order, investigation of general and public reports, retail announcement. The organization dealt with the affairs of the city. The city had to maintain the staff. The mayor instructed the police captain to investigate the cases. In my studies, I want to describe with the help of archival sources the affairs of the Uzhhorod police between 1890–1914. This shows what problems the population had and how effectively the police were able to deal with the reports.

Keywords: policeman, police captain, Uzhhorod, pub, disturbance, mayor

A kutatásom földrajzi objektuma Ungvár városa, amely Ung vármegye adminisztrációs központja volt a dualizmus korszakában. Elhelyezkedését tekintve az Alföld északi peremén terült el. A települést kettévágta az Ung folyó, északi részét hegységek ölelték. Lakosságának etnikuma vegyes volt: magyarok, németek, ruszinok és zsidók alkották. A vallási életét a római és görögkatolikus vallás határozta meg.¹ A XIX. század végén és a XX. század elején infrastrukturális fejlődések mentek végbe a városban. Ennek egyik lépcsőfoka volt, hogy megkezdődött a vasúti közlekedés, megépítették 1897-ben az Ung folyó két partját összekötő hidat, és a város járdafelületei új aszfaltos burkolatot kaptak. A dinamikusan fej-

* Aspirant, Doktorcska skola istorii ta etnografii, Fakultet humanitarnih nauk, Debreceni-szkii univerzitet. * Abszolvált PhD-hallgató, Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Bölcsészettudományi Kar, Debreceni Egyetem. * PhD student, Doctoral School of History and Ethnography, Faculty of Arts, University of Debrecen. E-mail: vargarobert6699@gmail.com

¹ MÉSZÁROS KÁROLY (1861): *Ungvár története, legrégebbi időktől máig*. Pest. 30–32.

lódó város azonban nemcsak a dolgozni vágyó emberek számára volt vonzó. Félő volt, hogy olyan személyek és csoportok jelennek meg a városban, akik bűnözésből akarják biztosítani megélhetésüket. Az ungvári városi rendőrség feladata volt, hogy felvegye a harcot a bűnözőkkel szemben, és kivizsgáljon minden lakossági bejelentést, amely beérkezett a kapitányságra.

A kutatás fő célja volt, hogy megismerjem az Ungvár városában működő rendőrség szervezeti felépítését, valamint azt, hogy milyen ügyekkel foglalkoztak. További fontos célnak tekintetem, hogy levéltári források felhasználásával feltérképezzem a kapitányságra beérkezett lakossági bejelentések fajtáit (rendbontás, csendháborítás stb.). A tanulmány a rendvédelmet érintő ügyeket vizsgálja az 1890–1914 közötti időszakban Ungvár városában. A széles kronológia határok miatt a tanulmány adalékként szolgál egy olyan összetett munka megírására, amely az érintett város rendvédelem történetével foglalkozik a dualizmus korszakában.

A dualizmus második felében két szervezet biztosította a rendet és a törvényességet az országban: a városi rendőrség és a Magyar Királyi Csendőrség. Utóbbi testületet 1881-ben hozták létre azzal a céllal, hogy a vidéki területeken akadályozzon meg mindennemű bűncselekményt. A csendőrség irányítása kettős volt, mivel egyszerre tartozott a belügy, és a hadügyminiszterhez. A működéséhez szükséges anyagi forrásokat a magyar kormány biztosította. A személyi állományt elsősorban önkéntes alapon akarták feltölteni, azonban hamar kiderült, hogy ez nem valósítható meg teljes mértékben, ezért sok esetben a hadsereg kötelékében szolgáló katonákat vezényelték át a csendőrséghez.²

A városok rendvédelmi feladatait a helyi szinteken működő városi rendőrség látta el. A testület feletti irányítást a polgármester és a városi tanács végezte. Ennek következtében a rendőrség anyagi erőforrásai korlátozottak voltak, mivel nagyban függött a város évi költségvetésétől. Előfordult, hogy a képviselők csak annyi pénzt bocsátottak a rendőrség működtetésére, amely éppen csak fedezte kiadásait. Nagyobb problémát jelentett, hogy a kinevezésekről, előléptetésekről stb. olyan személyek hozhattak döntést, akik nem voltak járatosak rendvédelmi kérdésekben. Ezért az országban működő valamennyi városi rendőrségnek szüksége volt egy átfogó reformintézkedésre.³ Ezen véleményének adott hangot Hegedűs Sándor, Gyöngyös rendőrkapitánya is. Véleménye szerint létre kell hozni egy, a rendvédelem területén kompetens testületet, amely koordinálja az egész ország területén a városi rendőrség munkáját, de elképzelésének több ellenzője volt, mint a támogatója. Elsősorban a városi vezetés és a helyi gazdasági elit ellenezte a legjobban, ugyanis így nem tudták volna céljaik elérése érdekében magántestületként felhasználni a helyi rendőrséget.

² CSAPÓ CSABA (1999): *A magyar királyi csendőrség története 1881–1914*. Budapest. 18.

³ PARÁDI JÓZSEF: *A magyar rendvédelem 1867–1914*. http://real.mtak.hu/88173/1/RTF_XXVIIlevf_53sz_033-052.pdf (Letöltve: 2020. március 5.)

Azért, hogy megoldást találjanak a felmerülő problémákra, Hegedüs Sándor egy összkapitányi kongresszus megrendezését kezdeményezte. A gyűlésre az ország valamennyi rendőrkapitánya kapott meghívót: Ungvár városát Farkas Ferenc képviselte. A meghívottak között jelen voltak olyan kormányzati tisztviselők, mint például Hieranymy Károly belügyminiszter. Több kapitány is szót kapott a rendezvényen, ahol elmesélték azokban a városokban szerzett tapasztalataikat, ahol szolgálatot teljesítettek. Így egy általános képet kaphatott a hallgatóság arról, hogy az ország más településein milyen problémákkal és nehézségekkel küzdöttek kollégáik. A felszólalók többsége kiemelte, hogy sok adminisztratív ügygel kell foglalkozniuk, ami leterheli az őr tiszti állományát. Ebből kifolyólag romlott a közbiztonság, amiről sok helyi sajtó is publikált cikkeiben. További problémaként emelték ki, hogy a városi rendőrség létszáma nem megfelelő feladataik ellátására. Mindezek mellett a helyi közigazgatási szervek is nehezítik, akadályozzák a rendfenntartó szerv munkáját.⁴ A kongresszus záróakkordjaként elfogadtak egy közös nyilatkozatot, amelyben javaslatokat tettek a városi rendőrség reformjaira. Eszerint a rendőrséget államosítani kell: ki kell nevezni egy rendőrfőkapitányt, az országot fel kell osztani különböző rendőrkerületekre, amelyeket kerületi kapitányok vezetnek, létre kell hozni egy egységes toloncolási központot, megalkotni az erre vonatkozó jogi szabályokat és adminisztrációs rendszert, valamint a rendőrség részére új egyenruhákat kell tervezni, ami által meglehetősen különböztetni a csendőrségtől. Az aláírt dokumentumot végül átnyújtották a jelenlévő belügyminiszternek. Ígéretet kaptak a résztvevők, hogy a reformok kidolgozása során figyelembe veszik a rendőrkapitányok javaslatait. A várt eredmény azonban elmaradt, mivel az állam felsőbb vezetésében nem mutatkozott hajlandóság a rendőrség megreformálására.⁵

A XIX. század végén és a XX. század elején a Magyar Királyság területén kialakult a városi rendőrség struktúrája. Minden nagyobb város rendelkezett egy olyan rendvédelmi szervezettel, amelynek fő feladata volt, hogy biztosítsa az adott településen a rendet és a törvényességet.⁶ Ha megvizsgáljuk a városi rendőrség szervezetét akkor kiderül, hogy a testület felett a hatalmat a helyi polgármester gyakorolta. A kinevezésekkel és előléptetésekkel kapcsolatos ügyekben az ő szava volt a döntő, viszont finanszírozási ügyekben a városi tanácsnak kellett döntenie. A rendőrség élén a rendőrkapitány állt és az 1886. XXI. t. e. 80§⁷, lehetővé tette éltől tartó megválasztásukat. Mindezt jól példázza, hogy 1890–1911 közötti időszakban a városnak két rendőrkapitánya volt: Fazekas Ferenc és Berevickey

⁴TISZA MIKSA (1925): *Magyarország rendőrségének története*. Pécs. 185.

⁵ERNYES MIHÁLY (2018): Magyarországi rendőrségek a dualizmusban és a két világháború között. *Rendvédelmi-történelmi Füzetek*, XXVIII. évf. 56. sz. 21.

⁶PARÁDI JÓZSEF (2012): *A Magyar Királyi Csendőrség*. Budapest. 10–15.

⁷*Tisztviselőkválasztásáról: 1886. XXI. t. e. 80.* [https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88600021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1886%2520XXI\(Letoltve: 2020. március 12.\)](https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88600021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1886%2520XXI(Letoltve: 2020. március 12.))

István. A kapitányok munkáját helyetteseik segítették. A helyi kapitányság esetében: Handova Antal, Lehocky Béla és Markovszkey Sándor. Érdekesség, hogy 1893-ban Ungvárnak nem volt rendőrkapitánya, a hivatalos ügyeket Lehocky Béla helyettes intézte. Ettől talán még furcsább vagy érdekesebb, hogy 1894-ben volt rendőrkapitány, helyettes viszont nem. Ezt azzal lehet magyarázni, hogy a város rendfenntartó szervezetén belül vezetőcsere zajlott, és nem találtak megfelelő személyt a pozíció betöltésére. Ez a folyamat akkor változott meg, amikor Berevickey Istvánt nevezték ki rendőrkapitánynak és Markovszkey Sándort kapitány helyettesnek. A kapitányság második emberének számított a rendőrkapitány helyettes, aki foglalkozott a be, és kimenő ügyek intézésével. Ungvár esetében érdekes, hogy huszonhárom év alatt mindössze három személy töltötte be a helyettesi tisztséget: Handova Antal, Lehoczky Béla, Markovszkey Sándor.⁸

Ungvár városának rendvédelmi feladatait összesen harmincegy rendőr látta el, derült ki egy 1913-ban készült forrásból. A tisztí állományt tizenhárom rendőr alkotta, ebbe beletartozott a rendőrkapitány és annak helyettese is. A vezető réteghez tartoztak továbbá az írnokok, akik az adminisztrációs ügyekkel foglalkoztak. Feladataik közé tartoztak a letartóztatások, a jegyzőkönyvek és a szolgálati naplók írása is. A kapitányságon 1913-ban, három személy hatásköre alá tartoztak ezek a feladatok. Végzettségüket tekintve Csás László és Orosz István másodéves joghallgató volt, míg Jankovics Ákos – aki egyben gyakornok is volt a rendőrőrsön – elemi iskolai végzettséggel rendelkezett.⁹ A rendőrség kötelékében teljesített szolgálatot Dancs Ferenc, aki végzettségét tekintve jogász volt, rangja szerint szakaszvezető. A többi rendőrtisztnek – kivéve Horvát Jánost – csak népiskolai képesítésük volt. A járőrszolgálatot teljesítő rendőrök létszáma elérte a húsz főt, akiknek képesítésüket nem tüntették fel a jelentésben. A szolgálati éveket tekintve voltak igazi veteránok is, akik szinte egész életüket a helyi rendőrség kötelékében töltötték. A tisztek közül kiemelkedik Dancs Ferenc és Kovács János – mindketten huszonnégy évet szolgáltak. Járőrök között kiemelkedett Ábis Kálmán a maga tizenhat évével.¹⁰ A rendőrség személyi állományának a bővítése folyamatosan zajlott. 1902-ben került sor Vinyárszki János felvételére, kinevezését a városi tanács hagyta jóvá. Szolgálatába állása előtt azonban biztosítani kellett számára a rendőrségi egyenruhát (nadrág, ing, mellény, zubbony), fegyvert és a havi bérezést. Ezek a kiadások a város költségvetését terhelték, és a tanács feladata volt, hogy beszerezze a szükséges holmikat. Erre összesen 49 korona 90 fillért költöttek, az egyhavi fizetését pedig 120 korona 50 fillérben állapították meg.¹¹

⁸ Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (a továbbiakban: KTÁL), 7. Fond, 1. opisz, 998. ügyirat, 10.

⁹ KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 285. ügyirat, 93.

¹⁰ Uo. 94.

¹¹ Uo. 80.

Annak érdekében, hogy a bűnözők és bűncselekmények számát visszaszorítsák Ungvár városában, a rendőrség folyamatos járőrszolgálatot teljesített. Természetesen ennek megvoltak az előírt szabályai is. Kizárólag kettesével járőrözhettek a város utcáin, így hatékonyan tudtak fellépni abban az esetben, ha például rendbontást vagy más bűncselekményt észlelnek. A helyi rendőrök két műszakban végezték a járőrszolgálatukat: az első csapat hajnali 5.00 órától egészen déli 12.00 óráig járta a várost, míg a második páros 12.00 órától este 9.00 óráig. A rendőrök ezekben az órákban a város három pontján biztosították a rendet: a vasútállomáson, a belvárosban, valamint Savanyúvíz utcában.¹²

Rendbontás, kocsmabezárások és bordélyház

Ungvár a dualizmus korszakában rendezett tanácsú város volt, amely egyfajta önrendelkezési joggal ruházta fel. Így saját maga alkothatta meg azokat a szabályrendszereket, amelyek segítségével biztosították a város megfelelő működését. Ennek következtében számos feladattal látták el az ungvári rendőrséget, mint például a közbiztonsági, tűzvédelmi, italmérési és építkezési ügyek. Ennek köszönhetően a rendőrkapitány társadalomban betöltött szerepe magas volt, kapcsolatot tartott a városi elitől kezdve az átlag polgárokig.¹³

A térségben bekövetkezett vasútfejlesztési projekteknek köszönhetően Ungvár fontos csomóponttá vált. A helyi lakosok különböző alternatív pénzkeresési lehetőségeket találtak ki a helyi vasútállomás közelében.¹⁴ Ilyen volt például a bérkocsizás, amely hamar népszerű pénzkereseti lehetőséggé vált. A város vezetése megtett mindent annak érdekében, hogy ez az új foglalkozás megfeleljen a törvényeknek. Ezért legálisan csak azok foglalkozhattak bérkocsizással, akik rendelkeztek a hatóság által kiállított iparüzési engedéllyel. Természetesen voltak olyan fogatosok, akik illegálisan mindenféle engedély nélkül dolgoztak. A rendőrség razziák segítségével igyekezett kiszűrni a „feketén” dolgozó személyeket. Egy 1902-ben végrehajtott rajtaütés során pénzbírsággal sújtották Csigás Károlyt és Kürth Gyulát, akiknek személyenként 15 korona bírságot kellett befizetniük.¹⁵ Előfordult azonban, hogy a bérkocsizóknak egymással akadt nézeteltérésük: egy feljegyzett esetben tettelegességig is fajult a dolog. A vasútállomáson járőröző rendőrök arra lettek figyelmesek, hogy az állomás bejárata előtt kisebb tömeg gyűlt össze. Mivel mindezt furcsának találták, úgy döntöttek közelebb mennek. Miután közelebb értek a tömeghez, észre vették, hogy két férfi a kör közepén

¹² KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 900. ügyirat, 1–5.

¹³ A községek jogairól és teendőiről. 1886. évi XXII. törvénycikk. 21.§. [https://net.jogtar.hu/ezer-evtortveny?docid=88600022.TV&searchUri=/ezer-evtortvenyeyi%3Fkeyword%3D1870.%2520%25C3%25A9vi%2520X.%2520t%25C3%25B6rv%25C3%25A9nycikk_\(Letoltve:2020.marcius19.\)](https://net.jogtar.hu/ezer-evtortveny?docid=88600022.TV&searchUri=/ezer-evtortvenyeyi%3Fkeyword%3D1870.%2520%25C3%25A9vi%2520X.%2520t%25C3%25B6rv%25C3%25A9nycikk_(Letoltve:2020.marcius19.))

¹⁴ BAJOR TIBOR (2010): *Záhony, a vasút és a vasúti átrakó*. Kézirat. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politikai és Gazdaságtani Doktori Iskola, Pécs.

¹⁵ KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 562. ügyirat, 45.

dulakodik egymással. A rendőrök közbeléptek, véget vetettek a rendbontásnak és letartóztatták őket. Az egyik letartóztatott kocsist Grop Emmanuelnek hívták, 56 éves ungvári lakos, aki több mint húsz éve foglalkozott bérkocsizással. Vallomásában elmesélte, hogy azért szólalkozott össze kollégájával, mert az fogatával az ő helyére állt. A rendőrök először nem értették, hogy egy ilyen „kis” indok miért vezetett konfliktushoz. Kérdésükre Emmanuel elmagyarázta, hogy működik náluk, a kocsisoknál egy olyan szabály, amely szerint a kocsisok életkoruk szerint állnak az állomás közelébe. Ez azt jelentette, hogy az időseket illette meg az a jog, hogy a legközelebb parkoljanak, és így az első fuvar is őket illette meg. Életkor szerint követték a középkorúak, végül pedig a legfiatalabb generáció. Mivel ő otthoni problémái miatt nem érkezett meg időben a vasútállomásra, helyét elfoglalta Rosebaum János – szintén ungvári lakos, 28 éves –, aki többszöri felszólításra sem adta vissza helyét. A fiatal bérkocsis nemtetszését fejezte az elavult szokások ellen és kezdeményezni szeretne volna, hogy új szabályokat fogadjanak el. Ekkor Grop Emmanuel elvesztette hidegvérét és ruhájánál fogva megragadta fiatal kollégáját. Vallomását követően a rendőrök megkezdték Rosebaum János kihallgatást, akinek történetéből viszont az derült ki, hogy neki felajánlották, hogy parkoljon le kollégája helyére. Elmesélte, hogy Gropot a többi bérkocsis nem kedvelte, mivel túlságosan kapzsinak tartották.¹⁶ Ő maga keményen dolgozott, ami miatt megkedvelték és szerették volna, ha munkájához mértén foglalna helyet. A rendőrség érdekes esettel állt szemben, mivel azok a szabályok, amelyeket a kocsisok alkalmaztak egymás között, nem voltak törvényszintűek. Fazekas Ferenc rendőrkapitány ezért egy salamoni döntést hozott: Grop Emmannelt és Rosebaum Jánost egyaránt 50-50 korona pénzbüntetéssel sújtotta, amelyet három napon belül be kellett fizetniük. Abban az esetben, ha ennek nem tesznek eleget, a kapitány 5 napi elzárást helyezett kilátásba.¹⁷

Ami a kocsmák működését illeti, több lakossági panasz is érkezett, ezért ennek megoldása égető problémává vált a rendőrség számára. Több bejelentést a polgármester továbbított a rendőrkapitánynak és utasította, hogy kezdje meg a szükséges intézkedéseket. A bejelentésekben a városi lakosok felsorolták azokat a nehézségeket, melyeket a csapszékek okoztak: késő esti nyitvatartás, csendháborítás stb.¹⁸ Berevickey István, hogy megoldja a feladatot, egy rendeletet adott ki, amely a városban található összes kocsmára érvényessé vált. Ennek értelmében 1895. január 1-től kezdve Ungvár városában a kocsmák és kávézók reggel 9.00 órától este 21.00 óráig dolgozhattak. Azoknak a tulajdonosoknak, akik figyelmen kívül hagyták az új szabályt, ideiglenesen a rendőrség bezárhatta kocsmájukat. Egyes tulajdonosok megpróbálták kifogások mögé bújni és megmagyarázni a

¹⁶KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 1060. ügyirat, 18.

¹⁷Uo. 20.

¹⁸KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 270. ügyirat, 95.

járőröknek, hogy miért nincs még zárva helyiségük. A rendőrség csak úgy tudta betartatni az új rendeletet, ha példát statuál. Ennek lett áldozata Luthman Mihály, akit első alkalommal még csak figyelmeztettek, második kihágását követően pedig két hónapra bezárták üzletét, és pénzbírságot is szabtak ki rá.¹⁹ Mivel a korai zárás csökkentette a kocsmák forgalmát, a tulajdonosoknak valamilyen megoldást kellett találniuk. Létrehozták az Ungvári Kocsmárosok Szövetségét, és együtt közösen dolgozták ki azt a tervet, amellyel áthidalhatják a rendőrkapitány rendeletét. Megegyeztek abban, hogy egy bizonyos méretű összeget ajánlanak fel a város részére, ami adó formájában a városkasszába kerül.

1. táblázat *Kocsmatulajdonosok névsora, akik nyitvatartási adót fizettek – 1893*

Nº	Tulajdonosok	Befizetett összeg (krajcár)
1.	Özv. Grün Lipótné	73
2.	Róth Sándor	105
3.	Szeszák Erzsébet	50
4.	Schuh Miksa	12
5.	Rosemblüth Herman	52
6.	Mondel Mária	24
7.	Farkas Salamandra	7

Forrás: KTÁL, 6. Fond, 2. op. 270. od. zb. 98.

Ötletüket felterjesztették a városi tanácsnak, illetve a rendőrkapitánynak is. Felajánlották, hogy amennyiben a nyitvatartási időt egy órával meghosszabbítják, abban az esetben a város részére pluszadót fizetnek. Hosszas mérlegelés után a városvezetők és a kapitány elfogadták az ajánlatot, de kitételnek szabták, hogy azokat a kocsmákat, amelyeket a járőrök nyitva találnak 10.00 óra után, azonnali hatállyal bezárásra ítélik.²⁰

A nyitvatartási korlátozások sem oldották meg maradéktalanul a csapszékek okozta problémákat. A vendégek többször hagyták el az italozót erősen illuminált állapotban. Voltak, akik hazamentek és nem okoztak nagyobb problémát maguknak és a városi hatóságnak, azonban előfordult, hogy távozásuk után elfelejtkeztek munkájukról és munkaeszközeikről. Ilyen eset történt Simkó Jakabbal is,

¹⁹ Uo. 11.

²⁰ Uo. 99.

aki ökreit a városhoz tartozó legelőn hagyta. Mivel a jószágok felügyelet nélkül maradtak, a mezőn szabadon garázdálkodhattak. Ennek köszönhetően Vábreg János kukoricásában nagy anyagi kárt okoztak. A károsult, mikor meglátta földjén az ökröket, óvatosan megközelítette őket és befogta, hogy feljelentése után a rendőrök kézre kerítsék az állatok gazdáját. A rendvédelmi szervek, miután értesültek az esetről, kiérkeztek a helyszínre, és felmérték az okozott anyagi károkat. A vizsgálat során összeszámolták, hogy kétszázhet szál kukoricát tettek tönkre a jószágok.²¹ Az állatok gazdájának kézre kerítése nem igényelt nagy nyomozómunkát, mivel Simkó Jakab az egész városban kérdezősködött, hogy látta-e valaki a két ökrét. A városi rendőrkapitányhelyettes ezt követően az őrsre hívta mindkét gazdát. Itt a jószágok gazdájával ismertette, hogy milyen mértékű anyagi károkat okoztak a tulajdonát képező állatok. Vábreg János továbbá elmesélte, hogy nem ez volt az első konfliktusa Simkó Jakabbal. Előző hónapban a zöldséges veteményesébe tévedt be a két ökr. Mivel nem szerette volna a rendőrség elé terjeszteni az ügyet, megállapodtak abban, hogy három napon belül megkapja a kárpótlást, azonban a kártérítésre a mai napig vár. Ezzel az újabb üggyel együtt szeretne végre anyagi kompenzációt kapni. Berevickey István miután ismertette az anyagi kár mértékét, elrendelte, hogy Simkó Jakab minden elpusztított szál kukorica után köteles 3 korona térítést fizetni egy héten belül. Valamint – mivel nem ez volt a jószágok gazdájának első ilyen ügye – felhívta a figyelmét arra, hogy amennyiben nem tesz eleget a rá kiszabott pénzbeli büntetésnek, ügyét a járási bíróság elé terjeszti fel.²²

Ungvár városának rendőrkapitányságára érdekes kérvény érkezett 1892. november 19-én. Egy helyi lakos, név szerint Fekete János, bordélyház létrehozására vonatkozó engedélyt nyújtott be Fazekas Ferenc rendőrkapitánynak.²³ A bordélyházakban dolgozó nőket a társadalom megvetette és erkölcstelennek titulálták. Legtöbb esetben kiközösítették és negatív diszkrimináció érte őket a mindennapokban. Emiatt is volt az, hogy a bordélyházak többsége illegálisan működött, amely hatalmas egészségügyi kockázatot jelentett. A kéjhölgyek nem estek át orvosi vizsgálatokon, így különböző nemibetegségek hordozóivá, terjesztőivé válhattak. A korszak klasszikus ilyen jellegű betegsége volt a szifilisz, gyógyítása ismeretlen volt az orvostudomány számára. A dualizmus korszakában elkezdtek legális keretek közé szorítani a bordélyházak működését.²⁴ Törvényeket alkottak, amely egyaránt vonatkozott a házat működtető tulajdonosra és a foglalkozást űző hölgyekre is. Nyilvános házak az ország nagyobb városaiban

²¹ KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 127. ügyirat, 32.

²² KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 127. ügyirat, 33.

²³ KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 270. ügyirat, 4.

²⁴ DOROS GÁBOR – MELLY JÓZSEF (1930): *Nemibetegségek kérdése Budapesten, II. rész.* Budapest. 825–830.

jöttek létre, mint például Nagyváradon. Ungvár esetében érdekes, hogy Fekete János egy ilyen új üzlettel próbálkozott, mivel maga a város 11 793 főnyi lakosságával messze elmarad a fentebb említett városétól (38 557 fő).²⁵ A szolgáltatás elindításához először fel kellett mérni, hogy a városban van-e igény rá, és hogy a helyi férfiak rendelkeznek-e a megfelelő anyagi forrással egy-egy légyottért. Az elképzelések és a tervek a könnyebbik részei voltak a feladatnak, ezután kellett megszerezni a szükséges dokumentumokat. A prostitúcióról szóló törvény kimondta, hogy minden város a maga hatásköréeként kezelheti, a végső döntést pedig a városi tanácsnak kell meghoznia.²⁶ Fekete Jánosnak legnehezebb feladata volt, hogy megszerezze a helyi közegészségügyi intézet, valamint az ungvári rendőrkapitány engedélyét. A rendfenntartó szervek engedélye megkerülhetetlen volt, mivel ők állították ki a kéjhölgyek számára a „munkavállalói” dokumentumokat. Ezen felül a rendőrség feleadata volt, hogy listát készítsen a hölgyekről, megakadályozzák testi bántalmazásukat, és hogy tizenhét évnél fiatalabb kiskorút ne vegyenek rá/kényszerítsenek prostitúcióra. Fazekas Ferenc rendőrkapitány asztalára ezzel kapcsolatban egy mintaszerződés is érkezett. Ebben Fekete János rögzítette azokat a feltételeket, amelyekkel a kéjhölgyeket szerződtené. A kontraktusban biztosítja a havi juttatásokat munkásainak. Érdekessége volt, hogy nem a tulajdonosnak, hanem a munkásoknak kell fizetni. Nem egyedi feltételről van szó, mivel a bordélyházakban dolgozó kurtizánok megkeresett pénzükhöz 40%-át adták oda a bordélyház tulajdonosának. Természetesen nemcsak a munkahelyet fizették ki ezzel, hanem sok más felmerülő költséget is így fedeztek. Ungvár esetében Fekete János részletesen leírta, hogy ez a százalék mit fed le és miért ilyen magas százalékról van szó. Az általa felsorolt indokok között szerepelt az orvosi ellátás, reggeli és vacsora, ruhák biztosítása és tisztíttatása. Külön pontban leírta, hogy az ő általa foglalkoztatott hölgyek semmilyen testi és lelki bántalmazásnak nem lesznek kitéve.²⁷ Fazekas Ferenc városi rendőrkapitány jelentésében, melyet a városi tanácsnak címzett, hosszasan kifejtette azon véleményét, hogy a rendvédelmi szerv miért nem járul hozzá egy bordélyház létrehozásához Ungváron. A kapitány véleménye szerint az effajta intézmények éles társadalmi vitát válthatnak ki a városon belül, amely akár tettelegességig is fajulhat. Számos feleség vádolhatja meg férjét, hogy a házastársi kötelezettségeinek egy kéjnőnél tesz eleget a hitvesi ágy helyett.²⁸

²⁵ *Magyar statisztikai évkönyv. Új folyam IV.* Budapest, 1897. http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika (Letöltve: 2020. március 8.), 26–27.

²⁶ TÖTŐS ÁRON: *Bordélyházak és kéjnőtartók a polgárosodó Nagyváradban.* https://socio.hu/uploads/files/2015_1/totos.pdf (Letöltve: 2020. február 10.)

²⁷ KTÁL, 6. Fond, 2. opisz, 270. ügyirat. 56.

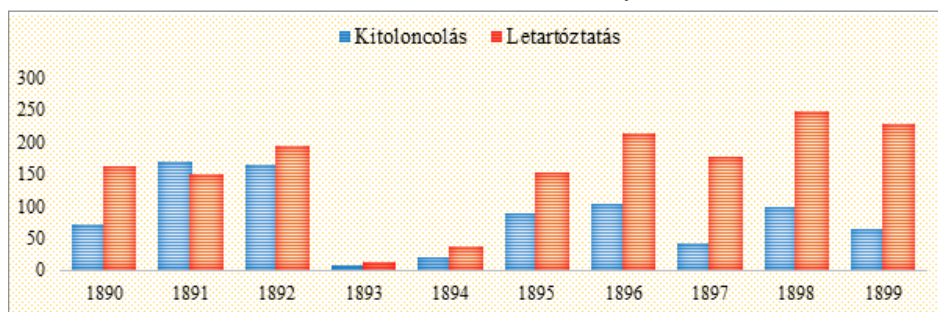
²⁸ Uo. 7.

A városi rendőrség munkája számokban

Az ungvári rendőrségnek minden év végén számot kellett adnia a városi tanácsnak arról, hogy milyen ügyekkel foglalkoztak az adott évben. Statisztikát kellett készíteniük, amelyben bemutatják, hogy hány személyt tartóztattak le és hány embert toloncoltak ki a városból. Ilyen kimutatás elkészítéséhez precíz és jól működő bürokratikus apparátusra volt szükség.²⁹

A városi rendőrségnek jogában állt letartóztatni minden olyan személyt, akik bűncselekményeket követtek el, illetve megfigyelni a gyanúsán és furcsán viselkedőket.³⁰ A letartóztatásoknak megvoltak az állam által megszabott jogi keretei, azonban előfordult, hogy a rendezett tanácsú városok is elfogadhattak a rendvédelmi szervek munkáját megkönnyítő rendeleteket. Detencióra akkor került sor, amikor a rendőrség bűnelkövetés közben tetten érte az elkövetőt, vagy minden kétséget kizáró bizonyíték állt rendelkezésükre.³¹

1. ábra *A letartóztatások és kitoloncolások aránya 1890–1899 között*

Forrás: a szerző saját szerkesztése

A letartóztatott személyek száma 1893-ban és 1894-ben nagymértékben visszaesett. Ennek hátterében az állhatott, hogy a város rendőrségén belül egyfajta vezetősere zajlott le. Ez az esemény negatívan hatott a rendőrség munkájára, hiszen két éven keresztül nem volt megfelelő vezetőség. 1893-ban a szervezet élén nem volt kapitány, ennek következtében a rendvédelmi szerv helyi gépezete akadozva működött. Ideiglenesen Lehocky Bélát bízták meg az őrs vezetésével, de mivel csak helyettesi tisztségben végezte munkáját, nem kapta meg azokat a jogköröket, amit egy rendőrkapitány.³² A következő évben, 1894-ben a helyzet változott, mivel újra Fazekas Ferencet nevezték ki az ungvári rendőrség élére.

²⁹ KTÁL, 4. Fond, 1. opisz, 172. ügyirat, 22–23.

³⁰ ERNYES 2012. 18–19.

³¹ TISZA 1925. 85.

³² KTÁL, 4. Fond, 1. opisz, 172. ügyirat, 28.

Azonban a helyzet nem stabilizálódott, mivel az régi új kapitány első intézkedése volt Lehoczky Béla menesztése, így a rendőrség vezetése ismét hiányossá vált. Megoldás csak 1895-ben született, amikor új kapitányt és helyettest választottak Berevickey István és Markovszkey Sándor személyében.³³ Ez a zűrzavaros időszak jól kivehető a rendőrség által készített statisztikai adatokból. 1892-ben 194 személyt tartóztattak le, a rákövetkező két évben viszont 162 emberrel kevesebbet.³⁴ A letartóztatott és a városból kitoloncolt személyek száma eltért egymástól, amiből arra lehet következtetni, hogy a bűnelkövetők többsége helyi lakos volt. A városban élőkkel szemben értelemszerűen – nem lehetett megindítani a toloncolási eljárást, ügyeiket bírósági eljáráson keresztül intézték. Például az 1896-ban letartóztatott 248 személyből csak 103 esetben beszélhetünk a városból való kitoloncolásról, ami azt jelenti, hogy a rendőrség által őrizetbe vettek közül 145 nagy valószínűséggel ungvári kötődésű lakos volt.³⁵

A rendőrség által közölt adatok, melyek az 1890–1899 közötti letartóztatott személyekről készültek, több érdekes adattal szolgálnak. Az 1896-os év a letartóztatások szempontjából kimagasló volt, mivel összesen 248 embert vettek őrizetbe a városban. A témával kapcsolatos levéltári források pontos információt nem szolgáltatnak arra vonatkozólag, hogy milyen kihágások következtében ugrott meg ilyen drasztikusan az őrizetbevételek száma. Véleményem szerint ez a magas szám összefüggésben lehet azzal, hogy 1896. május 2. és október 3. között zajlottak a millenniumi ünnepek.³⁶ Ungvár városában is tartottak kisebb ünnepeket, melyekre számos, a megye határain belül és kívül élő emberek is ellátogattak, de nem mindenki azért utazott a városba, hogy részese lehessen az ünnepeknek. A zsebtolvajok és koldusok számára jó alkalmak voltak ezek arra, hogy pénzhez jussanak, ezért a rendőrségnek fokoznia kellett jelenlétüket a város forgalmasabb pontjain. A rendőrség által közölt adatok szerint fellépésük eredményes volt, mivel ebben az évben 94 emberrel többet tartóztattak le, mint az ezt megelőző 1895-ös évben.³⁷

Összefoglalás

A dualizmus korszakában a Magyar Királyság területén két szervezet látta el a rendvédelmi feladatokat. Az ország vidéki területein a Magyar Királyi Csendőrség, amelyet 1881-ben alapítottak és a belügyminiszter irányítása alatt működött.

³³ KTÁL, 7. Fond, 1. opisz, 998. ügyirat, 12.

³⁴ KTÁL, 7. Fond, 1. opisz, 1125. ügyirat, 26.

³⁵ KÖVÁRY LÁSZLÓ (1897): *A millenium lefolyásának története*. Budapest; *Magyar statisztikai évkönyv. Új folyam IV.* Budapest, 1897. http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika (Letöltve: 2020. március 8.), 205.

³⁶ KOCSIS ARTILA: A koldulás helyi szintű kezelése Magyarországon a dualizmus korában. *Aetas*, 2010. 25. évf. 1. sz. 19–20.

³⁷ KTÁL, 7. Fond, 1. opisz, 1125. ügyirat, 10–11.

Ezzel szemben a városok rendvédelmét a helyi szinten szerveződött városi rendőrség végezte el. Bármilyen, a rendőrséggel kapcsolatos ügyekben az adott település polgármestere és a munkáját segítő városi tanács volt az illetékes. Szabadon dönthettek személyállományi kérdésekben, illetve a testület pénzügyi finanszírozásáról. Így a szervezet feletti irányítás nem a rendvédelemben kompetens emberek kezébe került, ami nehezítette munkájuk sikerességét. Ennek is köszönhetően a rendőrségen belül egyre jobban erősödött a reformokat követők hangja. Az újtársok egyik legmarkánsabb képviselője volt Hegedűs Sándor, Gyöngyös városának rendőrkapitánya. Az ő nevéhez fűződött az első összendőrkapitányi kongresszus megszervezése. A rendezvényen az ország valamennyi kapitánya képviseltette magát. A rendezvény keretein belül, több reformcsomagot is elfogadtak a jelenlévők, azonban alkalmazásuk nem történt meg.

Ungvár városának rendvédelmi feladatait a helyi szinten működő rendőrség látta el. A szervezet élén a kapitány állt, munkáját a kapitány helyettes segítette. Levéltári forrásokból kiderül, hogy 1913-ban a város rendvédelmi feladatait – tisztekkel együtt – összesen harmincegy rendőr látta el. Minden a szervezettel kapcsolatos pénzügyi, eszközi és személyállományi kérdésben a polgármesternek, valamint a városi tanácsnak volt döntő szava. Az ungvári városi rendőrség feladatai közé tartozott a rendbontások, csendháborítások megakadályozása. Fellépésük eredményességét jól példázza, hogy sikerült megoldaniuk a bérkocsisok között kialakult dulakodást, illetve megoldották – részben – a kocsmákkal kapcsolatos problémákat is. A rendőrség hatásköre alá tartozott különböző dokumentumok és igazolások kiállítása is a lakosság számára. Így a kapitányhoz kellett fordulnia minden ungvári lakosnak, aki szeretett volna útlevelet vagy cselekdönyvet igényelni. Előfordult, hogy szokatlan ügyekkel is foglalkozniuk kellett. Ilyen volt például Fekete János bordélyház nyitási kísérlete, amelyet elvből akadályozott meg Fazekas Ferenc kapitány. Összegzésként elmondható, hogy bár a városi rendőrség anyagi és személyállományi nehézségekkel küzdött, a rá bízott feladatokat lehetőségeik szerint elvégezték.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (Державний архів Закарпатської області, KTÁL)

1. 4. fond Ung vármegye főispánjának az iratai (1943–1919)
2. 6. fond Ungvár rendezett tanácsú város polgármesteri hivatalának iratai (1629–1919)
3. 7. fond Ung vármegye alispánjának az iratai (1854–1919)

Publikált források

1. *A községek jogairól és teendőiről. 1886. évi XXII. törvénycikk. 21.§.* <https://net.jogtar.hu/ezer-evtortveny?docid=88600022.TV&searchUrl=/ezer-evtortvenyei%3Fkeyword%3D1870.%2520%25C3%25A9vi%2520X.%2520t%25C3%25B6rv%25C3%25A9nycikk>. (Letöltve: 2020. március 19.)

2. *Tisztviselők választásáról: 1886. XXI. t. c. 80.§.* <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?-docid=88600021.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fkeyword%3D1886%2520XXI> (Letöltve: 2020. március 12.)

Szakirodalom

1. BAJOR TIBOR (2010): *Záhony, a vasút és a vasúti átrakó.* Kézirat. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Regionális Politikai és Gazdaságtani Doktori Iskola, Pécs.
2. CSAPÓ CSABA (1999): *A magyar királyi csendőrség története 1881–1914.* Budapest.
3. DOROS GÁBOR – MELLY JÓZSEF (1930): *Nemibetegségek kérdése Budapesten, II. rész.* Budapest.
4. ERNYES MIHÁLY (2018): Magyarországi rendőrségek a dualizmusban és a két világháború között. *Rendvédelmi-történelmi Füzetek*, XXVIII. évf. 56. sz.
5. KÖVÁRY LÁSZLÓ (1897): *A millenium lefolyásának története.* Budapest.
6. *Magyar statisztikai évkönyv. Új folyam IV.* Budapest, 1897. http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kb_statisztika (Letöltve: 2020. március 8.)
7. MÉSZÁROS KÁROLY (1861): *Ungvár története, legrégebbi időktől máig.* Pest.
8. PARÁDI JÓZSEF: *A magyar rendvédelem 1867–1914.* http://real.mtak.hu/88173/1/RTF_XXVIIevf_53sz_033-052.pdf. (Letöltve: 2020. március 5.)
9. TISZA MIKSA (1925): *Magyarország rendőrségének története.* Pécs.
10. TÖTŐS ÁRON: *Bordélyházak és kéjnitartók a polgárosodó Nagyváradban.* https://socio.hu/uploads/files/2015_1/totos.pdf (Letöltve: 2020. február 10.)

